

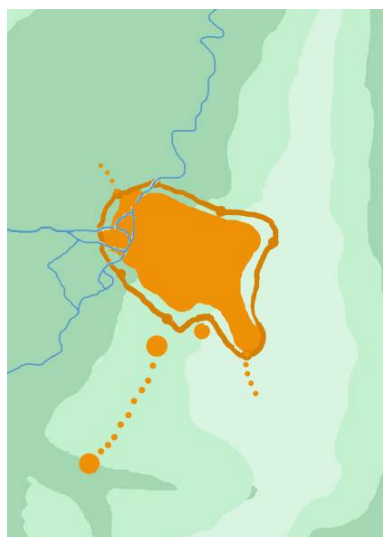
1000 JAAR EVOLUTIE VAN BRUSSEL

DOSSIER VOOR DE LERAAR

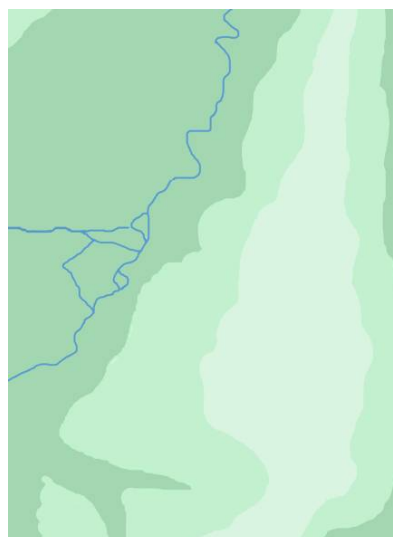
Dit dossier is opgevat als een naverwerking bij de activiteit 'Van Coudenberg tot Kunstberg'. De oefeningen gaan dieper in op de evolutie van de Brusselse Vijfhoek doorheen de eeuwen. U krijgt van ons uiteraard de oplossingen. 'Dossier leerlingen' is hetzelfde dossier maar dan zonder de oplossingen.

8) ± 1950

3) ± 1300

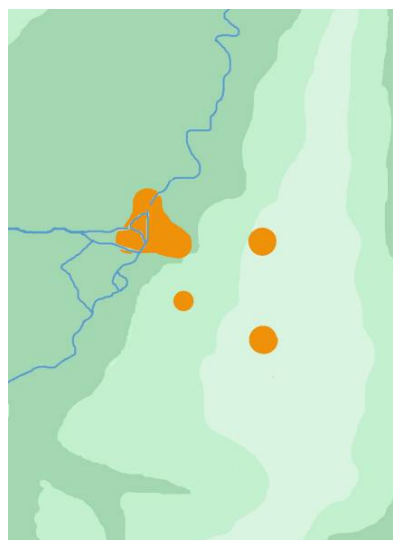
1) ± 900

5) ± 1700

7) ± 1900

2) ± 1100

4) ± 1550

6) ± 1840

1. Plaats de kaarten in de juiste chronologische volgorde.

- Noteer op elke kaart de overeenstemmende datum.
- Nummer de kaarten volgens chronologische volgorde.

Hulp nodig? Lees de teksten in de kadertjes hieronder.

± 900

- √ We zien een onbewoonde **vallei**. In haar dal stroomt een rivier.
- √ De hellingen van de vallei zijn niet even steil. De **oostkant** is veel hoger en steiler dan de **westkant**.

± 1100

- √ Er ontstaan kleine, bewoonde kernen. De belangrijkste daarvan ligt aan de rivier.
- √ Een andere ligt halverwege de helling.
- √ Twee andere kernen bevinden zich op de heuvel.

± 1300

- √ De middeleeuwse stad is zodanig gegroeid dat de 3 kernen één geheel vormen.
- √ Een muur omringt het grootste gedeelte van de bewoonde zones.

± 1550

- √ Een tweede muur omringt de stad, waarin nog grote zones niet bebouwd zijn.
- √ Een **nieuwe waterweg** komt de stad binnen via het noorden: het kanaal van Willebroek.

± 1700

- √ Het uitzicht van de stad is helemaal veranderd. Het grootste gedeelte van de gebouwen die vroeger in hout en leem opgetrokken waren, zijn herbouwd in natuur- en baksteen.
- √ De tweede walmuur wordt versterkt door driehoekige bastions.

± 1840

- √ De stad wordt heringericht. Ze krijgt een ordelijk en meer geometrisch karakter.
- √ De Tweede omwalling is vervangen door grote **lanen**.
- √ De stad breidt uit buiten de vroegere stadswal. De Leopoldswijk is hiervan een voorbeeld.
- √ Het kanaal is verlengd naar het zuiden toe: het kanaal naar Charleroi is klaar.

± 1900

- √ In de stad zijn de groene zones, behalve de parken, verdwenen.
- √ De dokken in de stad zijn gedempt. De rivier is niet meer zichtbaar in de stad. Ze werd overwelfd.
- √ De centrale lanen zijn aangelegd, vb. de Anspachtlaan.
- √ De stad barst uit haar voegen. Ze slokt de naburige dorpen op. Ook in het centrum verschijnen nieuwe gebouwen.

± 1950

- √ De Noord-Zuidverbinding ziet het levenslicht.
- √ Langs deze Noord-Zuidas worden nieuwe gebouwen opgetrokken, vooral kantoren.

Aanvullende vragen

Kaart nr. 1 (900)

1. Waar bevinden zich het oosten en het westen? Noteer de windrichtingen op de kaart.
2. Wat is een vallei?
Een insnijding in het landschap veroorzaakt door een waterloop; de insnijding kan al dan niet diep zijn.
3. Hoe heet de rivier die vroeger door het centrum van Brussel stroomde?
De Zenne

Kaart nr. 2 (1100)

4. Waarom vestigen mensen zich rond waterlopen?
Een waterloop biedt verschillende voordelen: drinkwater en hygiëne (nodig om te overleven) – transport van goederen en mensen (handel) – water is nodig voor de landbouw – aandrijfkracht (watermolens) – (ambachtelijke) nijverheid (looierijen,...)
5. Waarom vestigen mensen zich op de hellingen van de vallei?
*- uit angst voor overstromingen
- vanuit de hoogte kan je je beter verdedigen*
6. Welk voordeel haalt een heerser eruit om zich hoger te gaan vestigen dan de rest van de bevolking?
*- vanuit die positie heeft hij een beter overzicht over de vallei, waardoor hij de vijand gemakkelijker ziet naderen. Van hieruit kan hij de stad ook beter in de gaten houden.
- Op een hoogte gaan wonen heeft ook een symbolische waarde: het geeft prestige.*

Kaart nr. 3 (1300)

7. Waarvoor dient de muur die de stad omringt?
*- ze beschermt de inwoners tegen vijandelijke aanvallen. Het geeft prestige aan een stad.
- mensen kunnen alleen via de poorten binnen en buiten : zo kunnen ze gecontroleerd worden (op veiligheid en op hun goederen, waarop ze taksen moeten betalen). Een stadsomwalling maakt ook een onderscheid tussen de mensen die binnen de stadsmuren leven en degene die erbuiten wonen. Inwoners van de stad werden 'burgers' of 'poorters' genoemd. De mensen die buiten de stad woonden waren afhankelijk van een landheer.*

De eerste stadsomwalling van Brussel dateert uit de 13de eeuw.

8. Waarom woonde niet iedereen binnen de stadswal?
De bevolking van de stad groeide heel snel, waardoor er geen plaats meer was voor iedereen binnen de stadsmuur en de stad zich ook buiten de muren begon te ontwikkelen.

Kaart nr. 4 (1550)

9. Waarom heeft men een tweede muur rond de stad gebouwd?
*- De eerste omwalling bleek al snel te klein door de bevolkingsgroei.
- Zo kon men alle bewoners van de stad beschermen.*

De tweede omwalling werd in de 14de eeuw gebouwd.

10. *Wat zijn de verschillen tussen de nieuwe waterweg en de oude?*
Het nieuwe kanaal (gegraven door mensen) heeft een veel rechte loop dan de rivier de Zenne, die heel kronkelig was en ter hoogte van Brussel smal was en te weinig diepgang had, zodat bij laag water de schepen in moeilijkheden geraakten.
11. *Waarom heeft men het nieuwe kanaal gegraven?*
Het kanaal van Willebroek werd tussen 1550 en 1561 gegraven om Brussel met de zee te verbinden (via de Rupel en de Schelde). Het vergemakkelijkt en versnelde het transport over het water en maakte Brussel toegankelijk voor grotere schepen.

Kaart nr. 5 (1700)

12. *Waarom was het nodig om de tweede omwalling nog te versterken?*
De tweede omwalling werd versterkt in de jaren 1675. Men moest tegemoet komen aan de verdediging tegen nieuw wapentuig: artillerie. Toch bleken deze versterkingen onvoldoende, want in 1695 werd een groot deel van Brussel plat gebombardeerd door de Fransen.
13. *Hoe komt het dat zoveel oude gebouwen vervangen werden door nieuwe? Wat zou er gebeurd zijn?*
Het grootste gedeelte van die oude gebouwen werden vernietigd door het bombardement van de Fransen in 1695.

Kaart nr. 6 (1840)

14. *Waarom was de omwalling niet meer nodig?*
Eenzijds omdat de manier van oorlogvoeren veranderd is (men beslecht de strijd meer op slagvelden), anderzijds omdat de bevolking zodanig gegroeid was dat vele wijken buiten de stadsomwalling tot ontwikkeling komen.
15. *Het stadscentrum van Brussel, afgelijnd door de lanen waar vroeger de stadsomwalling stond, heeft een bepaalde vorm en daardoor ook een specifieke naam. Welke?*
De Vijfhoek.

Kaart nr. 7 (1900)

16. *Wat is er met de rivier gebeurd?*
Tussen 1867 en 1871 is de Zenne overweld, omdat ze sterk vervuild was en een probleem vormde: ze overstroomde vaak en veroorzaakte ziektes (vb. cholera). Boven de kokers werden de centrale lanen aangelegd: de Lemonnierlaan, Anspachlaan, Adolphe Maxlaan, Emile Jacqmainlaan.
17. *Waarom zien we de 'grenzen' van de stad niet meer op de kaart?*
Omdat de bevolking zodanig gegroeid is dat de stad steeds meer de omringende dorpen heeft opgeslokt.

Kaart nr. 8 (1950)

18. *Wat is de Noord-Zuidverbinding eigenlijk?*
Een geheel van spoorwegtunnels die het noord- en het zuidstation met elkaar verbinden. Voor de Noord-Zuidverbinding waren die twee stations kopstations. De trein reed niet verder. De Noord-Zuidverbinding werd ingehuldigd in 1952. Om de tunnels te kunnen aanleggen werd het hele traject uitgegraven, waardoor verschillende wijken werden afgebroken. Achteraf legde men hier nieuwe lanen aan (Keizerslaan, Keizerinlaan, Berlaimontlaan, Pachecolaan) en werden nieuwe gebouwen, vooral kantoren, opgetrokken.

Colofon

Redactie en iconografische opzoekingen

Catherine Balau, Céline Debatty, Emilie Debaue, Annabelle Nuyttens, Eric Vanpee, Isabelle Ledoux:

Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Begeleidingscomité

Anne-Sophie Walazyc, Kabinet van Minister Charles Picqué

Paula Dumont, Directie Monumenten en Landschappen

Coördinatie

Elisabeth Gybels

Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Dankbetuigingen

Laetitia Cnockaert, Aude Henriques :

Coudenberg, Paleis van Keizer Karel vzw.

Wetenschappelijk comité van de vzw. Paleis van Keizer Karel

Illustraties

© Erfgoedklassen (EGK)

Grafische vormgeving

Erfgoedklassen

© Verantwoordelijke uitgever

Stéphane Demeter, Paleis van Keizer Karel vzw.

Datum : april 2012

